

Moravská identita a její nové dimenze

Roman Iščuk

roman.iscuk@seznam.cz

New dimensions of Moravian identity

Abstract—The theme is crucial to the concrete question, whether moravian identity really exists. It's about phenomena which is natural and important for some parts of population or on the other hand we can see this identity as the artificial problem. The main goal is connecting with results from the field work. I would like to explain something about moravian political elites according to the non-political activism. It's also necessary to mark historical processes which are important for present time. The polemic should have done some reflexive view on regionalism, activation of moravian elites and civic movements.

Key Words—ethnicity, identity, nationalism, European Union, globalization, particularism, history

MOŽNOST studia etnicity a nacionalismu na katedře sociální antropologie v Pardubicích, kde jsem pět let studoval, mi otevřela oči nejen do cizích zemí, ale i na „domácí scénu“. Pozornost antropologů se většinou zaměřuje na cizinu, ale z mého pohledu mi připadá velice užitečné podívat se i na celkem opomíjenou stránku vágně definovaného češství. Přišlo mi na mysl, že národní povaha protkaná seabemrškačstvím a děláním si srandy takřka ze všeho má i svou druhou stranu mince. Na úvod mého článku bych chtěl parafrázovat docenta Lozoviuka, který se v minulosti fenoménem češství také zabýval. Cituji: *„Z pojetí etnicity jako jediné možného konstitučního elementu existence kolektivity je odvozován i způsob typologizace odlišně strukturovaných skupin, a tedy i jejich percepce. Se skutečností, že etnicita je považována za univerzální princip společenské organizace, je spojováno přesvědčení o objektivitě znaků, podle kterých lze kohokoli etnicky identifikovat. Tento způsob uvažování vedl k praxi považovat příslušníky některých etnicky indiferentních skupin za „našince“. Jiným naopak apriorně znemožnil anebo výrazně ztížil pozitivní identifikaci s „češtvím“, jehož pojetí je v rámci české kultury konstruováno exkluzivně a nealternativně.“* (Lozoviuk 2005: 191)

Ono ne-alternativní češství se bohužel neblaze promítlo i do historie našich zemí, které de facto zřízením krajů přestaly existovat. Historie Moravy a Slezska jako územních jednotek tak vydechla naposledy – po více než 800 letech! Málokdo si dnes uvědomuje tuto skutečnost. Málokdo si však na druhou stranu také uvědomuje, že je dnes ve společnosti daleko větší poptávka po věcech, které s etnicitou a nacionalismem vůbec nesouvisí. To je zase výška politikům, kteří si myslí, že jejich autonomní požadavky (čili jejich vlastní touha po moci) jsou ve společnosti s velkým důrazem podporovány.

Fenomén novodobého moravanství, dá-li se takto tento pojem vůbec použít, se poprvé naplno projevil na počátku 90. let, kdy změna poměrů vybědla novodobé etnické inženýry znovu se zamyslet nad novou situací a uchopit moc do svých rukou. Po vzoru Slováků to stejné udělali i „zástupci“ Moravy. Nutno podotknout, že již tehdy obě hnutí měla jiné pozice a také s tím související ambice. Zatímco Hnutí za demokratické Slovensko si usurpovalo právo na autonomii a později na samostatnost, Bártovo Hnutí za samosprávnou Moravu naopak od počátku zdůrazňovalo pouze samosprávné ambice bez nacionálních vášní po vzoru rakouských zemských celků. Obě hnutí bojovala více méně odděleně, ale požadavky po autonomii alespoň v minimální formě existovaly na obou stranách. Důsledek je však postavil proti sobě. Zánikem Československa vlastně zanikla i myšlenka Země Moravskoslezské (dále ZM), která by vyplňovala prostor mezi dvěma centry obou států, tj. Prahy a Bratislavy. Forma, s jakou se Moravané snažili o obnovu ZM, v podstatě navazovala na samosprávné zřízení z období první republiky. Podpora se s rozpadem vytratila a s nebývalým rapidním úbytkem dále klesala až do nynějšího stavu, kdy je téma moravské identity téměř před vyhubením.

Za tento stav může několik faktorů, které lze shrnout do těchto bodů: 1) spokojenost obyvatel s celkovou situací ve státě, 2) krajské zřízení, které na prahu nového tisíciletí pevně zapustilo kořeny, 3) neochota občanů naslouchat názorům, které neměly šanci se prosadit v parlamentu, 4) orientace na témata sociální povahy více než nacionální, 5) odpor občanů k extrémistickým hnutím, 6) odklon samotných moravských stran od principu samosprávy k otevřenému projevu nacionalismu a nesnášenlivosti, 7) rozdrobenost moravských stran a chybějící jednotně formulované jasné směřování.

Téma se nyní považuje na první pohled za docela marginální, neboť pokud lze ctít pravidlo „o čem se televize nezmiňuje“ nebo „o čem noviny nepíší“, jako by neexistovalo. A přece lze moravskou identitu v současné době nějakým způsobem analyzovat. Název článku jako by předznamenává skepsi, se kterou přicházím takřkajíc na trh. Nové dimenze může ovšem moravská identita nabrat díky regionální politice Evropské unie, která podporuje subnacionální úvahy. Postupné opouštění centralizační složky státu může vést k přijímání různých nových identit, které mohou v podstatě navazovat na již skoro zapomenuté smýšlení lidí.

Předně si plně uvědomuji, že věk nacionalismů a etnického vyhraňování je snad už za námi. Tvoření nových imaginárních hranic nekoresponduje s trendem obchodní i socioekonomické spolupráce mezi lidmi. Dnes

se již rozdíl stírají, nastává věk zvýšené komunikace mezi „starými“ národy. Globalizace, volný trh, nadnárodní korporace a bezproblémový pohyb lidí po Evropě. Toto všechno zapříčinilo, že se dnes hranice stírají a udržet jakékoliv nesmyslné bariéry mezi státy i společnostmi se zdá být stále obtížnějším úkolem pro ty, kteří chtějí jakýkoliv typ odlišností zachovat. Zároveň však na druhou stranu stojíme na prahu doby, která může přát subnacionální úvahám. Lidé nepocítují ve střední Evropě například tlak germanismu a volně mohou přijímat různé identity. Identita již není fixní, ale fluidní a často se mění. Homogenní státy jsou většinou v Evropě ojedinělým jevem, což může zapříčinit jak heterogenitu uvnitř, tak nový rámec spolupráce příhraničních regionů. Proto se v praxi tvoří jednotlivé euroregiony. Daleko více se zmiňuje přirozená spádovost lokality a často padá do úvahy otázka regionalismu. Proč tedy vůbec psát článek o moravské identitě, když ani Morava jako země neexistuje a identita jako taková je zcestná? Proč se zabírat otázkou, zda dále fragmentovat český stát? Vždyť to může být dokonce škodlivé, zpátečnické a v konečném důsledku až nihilistické. Na základě předložené studie chci obhájit především nestrannou vizi, která obsahuje koncepci silných regionálních celků a vizi svobodného myšlení lidí. Národ, etnicitu i jakýkoliv konstrukt odmítám. Neodmítám však regionalismus a větší snahu po skutečné decentralizaci, která zatím podle mého soudu v České republice neprobíhá. Určité procento lidí se hlásí ke svým kořenům a nelze tento fakt zpochybňovat, nebo ho dokonce ignorovat. Moderní moravanství zastupuje obě zmiňované složky. Na jedné straně se setkáváme s tvorbou nově definovaných bariér uvnitř České republiky. Na druhé straně docházelo a stále dochází k určité nekooperaci politických aktérů uvnitř českého i moravského prostoru při řešení otázek regionálního rozvoje.

Důležité je zabývat se moravskou identitou ve dvou rozměrech, které jsou příznačné a diametrálně se liší. Pro studium nacionalismu a etnicity je důležité zachytit konstrukci shora, tj. politickou, a v rovině občanské sledovat úspěšnost přenášení názorů elit na obyvatele. Jak je z této duality patrné, je důležité zachytit jak určitou formu elitářství, tak také míru podpory moravanství u obyčejných lidí a vzájemné ovlivňování. Hlavním úkolem je podle mého názoru popisovat a analyzovat názory stoupenců, ale na základě zkušeností vnímat i pohledy kritiků a učinit určitý druh reflexe tak, aby bylo možno zachytit celou problematiku v komplexním uchopení. V teoretickém spektru hraje roli konflikt centrum versus periferie, tak jak jej popsal politolog Maxmilián Strmiska (Strmiska 2001: 187–194).

TEORETICKÁ ROVINA

Identitární mobilizace vychází z ideologie. Je to nové pojmenování v rámci politiky identit či ekopolitiky, a původ termínu se odvozuje od počátku 90. let. Ideologií však být nemusí, pokud je do procesu uvědomování zahrnuta podstatná část společnosti. Důležité je klást si otázku, zda tuto

mobilizaci provádí skutečně jen politická reprezentace. Jakým způsobem vůbec probíhá vzájemná interakce mezi lidmi a představiteli domnělých elit? Vědci se většinou domnívají, že v tomto procesu jsou aktivní hlavně ti, kteří chtějí uchopit moc. Existují ovšem i příklady, kdy politický aktivismus nehraje roli (př. Irsko, revitalizace irštiny). V tomto případě se bavíme o prospěšnosti kulturní, nebo chcete-li humanistické. V poněkud jiném světle se může formulovat požadavek státní. Mobilizace kulturní se změnila v násilnou propagandu za odtržení, což vede k vytvoření vlastního státu. V tomto případě například Quebec (Eriksen 2007: 28). Hlavní aktéři dodávají tomuto procesu emoce a předkládají hesla: „sen se stal skutkem“ nebo „konečně svobodní“.

Důležité je uchopení tématu v rámci etnických bodů a míra jejich naplňování. To se týká jazyka, teritoria, hodnotového systému a kulturních prvků. Zatímco první dva aspekty v případě Moravy v podstatě neexistují, tak zbylé dva již relativně ano. Třetí bod zahrnuje poměrně nejednoznačný aspekt hodnotových systémů. Žebříček hodnot a životní styly se globalizují. Rozdíl možno spatřovat v tom, že zejména východní oblasti Moravy a obyvatelé v nich, stavějí víru v Boha mezi základní životní hodnoty. Jedná se o preferování cyrilometodějské tradice oproti svatováclavské v Čechách. Kulturní prvky hrají spíše společenskou úlohu. Politicky lze etnikum uchopit jen prostřednictvím ideologie, která je stěžejní pro formování národa nebo samosprávy.

Dalším bodem teoretické roviny je naplňování konfliktu centrum versus periferie. Morava byla a je považována za periferii právě tím, že zde neexistuje opravdu silné centrum, které by konkurovalo Praze. Pokud lze identitární mobilizaci aplikovat na tento případ, pak je důležité se ptát, kdo ji provádí a o koho se jedná. Zda tato mobilizace vychází dnes čistě jen z pohledu elity (to se týká hlavně instituce tzv. Matice moravské), nebo také lidí, kteří nejsou stranicky organizováni a nejsou ani členy občanských sdružení. Mým úkolem také bylo popsat příčiny poklesu národnostního vědomí či poklesu zájmu o tuto problematiku.

Teoretický koncept zahrnuje i pohledy vědců na formování národní identity. Termín národ je záležitostí novodobou a vzešel z latinského označení „natio“ – kmen. Označení etnicita vzešlo z řeckého „ethnos“, v původním smyslu barbaři nebo divoši. Oba termíny nabíraly během 19. století různé konotace. Miroslav Hroch uvádí, že pojem „natio“ našel svoji stěžejní dimenzi v německém „Volk“ (Hroch 2003: 12). Význam se posunul do roviny emocionální a nevynechal biologickou podstatu spočívající v pospolitosti krve.

Obecně se proti sobě staví primordialismus a konstruktivismus. Prvně jmenovaný myšlenkový proud má své zakotvení v dílech německých filozofů Herdera a Fichte. Zjednodušeně řečeno v původním smyslu znamenal národ rovnítko s jazykovou skupinou. Konkrétně lze vidět reálnou ideu národa v podobě nepřetržité historické linie nebo imaginární ideu, vycházející z předpokladu vztahu „národ-konstrukt“. Odlišení však není tak striktní, jak se

na první pohled může zdát. První termín z psychologického hlediska staví na závaznosti a loajalitě vůči dějinným autoritám. Míru primordiální loajality popsal Clifford Geertz v knize *Interpretace kultur* (Geertz 2000: 285–343). V jistých otázkách připomíná koncept fundamentalismu v rovině závazného přijetí tezí nebo dokumentů, které jsou nezpochybnitelné a mají se přijímat bez posuzování.

Konstruktivismus vychází z myšlenek předcházejícího instrumentalismu. Etnická identita je pouze projevem sociální konstrukce a jako taková je dílem sociálních aktérů. Identita se v pohledu konstruktivistů již blíží primordialistickým tezím, neboť předloženou identitu chápe jako racionální produkt. Miroslav Hroch uvádí, že identita může být brána v potaz ve dvou rozměrech. Jednak jako subjekt, sloužící sociálním konstruktérům při boji o zdroje. A ve druhé řadě slouží jako prostředek racionální soudržnosti s etnikem (Hroch 2003: 13).

Teorie etnicity podléhá mnoha pohledům. Fenoménem se v posledních desetiletích stává přiřazování vzniku nacionalismu k určitým makrosociálním trendům ve společnosti. Benedict Anderson považuje za stěžejní spojení tisku a kapitalismu. Umožnilo totiž tvoření a imaginaci představ na základě sjednoceného jazyka (Anderson 2008: 14). Ernest Gellner předkládá tezi o nacionalismu, který předchází národům. Za stěžejní považuje rozvoj průmyslové společnosti, komunikace a migrace. Nová „technologie“ pomohla překonat období uzavřených zemědělských společností a míru povinné vázanosti lidí na konkrétní místo (Gellner 2003: 34–37). Miroslav Hroch vyjmenovává tři fáze národních hnutí, které směřuje přes nadšení úzké skupiny lidí a následnou aktivizaci až po výrazy téměř celospolečenské podpory (Hroch 1999: 9). Všechny tyto názory bychom mohli zařadit mezi konstruktivistické. Na druhé straně stojí s určitou mírou zjednodušení vědci, kteří odmítají míru imaginace a konstruktů v otázce tvoření národa. Fredrik Barth bývá označován jako otec transakcionismu. Etnická skupina je vymezena svými hranicemi, které jsou zároveň smyslem její existence. Na územích zlomu stojí tzv. „strážci“ hranic v podobě odlišnosti jazyka, zvyků nebo způsobu oblékání. Tito strážci pomáhají v ochraně těchto hranic. Migrace do sousedních zemí a vzájemné kontakty nemusí nutně znamenat míšení jazykové nebo kulturní. Naopak komunikace přes hranice v jakékoliv formě pevnost bariér zvyšuje. Důležitý je vztah etnické skupiny s okolím (Barth 1996: 75–83 In: Hutchinson, J., Smith, A., Ethnicity). Arend Lijphart považuje za dost nepravděpodobné, že by existoval čistě homogenní stát. Patrnou heterogenitu uvnitř státu lze zajistit jedině kooperací elit. Má se jednat o meziskupinový konsensus, a nikoliv boj o zdroje. Jak vyřešit toto dilema, navrhuje na příkladu Rakouska, kde mají etnika odpovídající zastoupení ve vládě (Lijphart 2002: 37–38 In: Varshney, A., *Ethnic conflict and Civic Life*).

PŘEDCHOZÍ VÝZKUMY MORAVSKÉ IDENTITY

Výzkumy byly prováděny na základě etnografie či národopisu. Zejména mě zaujal výzkum historických a náro-

dopisných regionů z roku 2003 (autor: Daniel Kunštát). Výzkum byl veden v rámci projektu *Naše společnost*. První otázka mapovala obecné názory na to, zda lidé vnímají svůj region skutečně významně. Jednalo se o monitorování preference zkoumaného jevu. Druhá otázka se týkala konkrétně toho, v čem lidé spatřují důležitost regionu z hlediska posilování identity a vývoje kultury. Z výsledných statistik bylo zřejmé, že nejvíce je význam regionu reflektován v Jihomoravském, Olomouckém, Zlínském a Pardubickém kraji. Nejméně pak v Praze (*Význam historických a národopisných regionů* 2003). V otázce migrace byl pro mě podnětný výzkum v rámci celé republiky, který se zaměřil na faktory ovlivňující stěhování. Podíl lidí, kteří se v průběhu života ani jednou nestěhovali, je podstatně vyšší na venkově než ve městech. Z regionálního hlediska se nejvíce stěhují obyvatelé Prahy a severozápadní části Čech. Naopak výrazně nejudlejšími regionem v rámci ČR je střední a východní Morava, konkrétně Olomoucký a Zlínský kraj (*Migrace ČR* 2003). Zdejší lidé, kteří za celý svůj život nezměnili adresu svého bydliště, tvoří 49 % populace starší 19 let. Z pár rozhovorů dokonce dokládali respondenti tyto vazby na region pomocí rodokmene a s tím spojeného neměnného trvalého bydliště. Význam regionu a vazby k němu by tak teoreticky mohli adorovat více občané, kteří nemají potřebu migrovat.

VARIANTY BUDOUCÍHO SMĚŘOVÁNÍ MORAVSKÉ IDENTITY

První varianta, tzv. „balkánská“: Lidé budou více naslouchat politikům a umělé odlišnosti budou udržovány nebo spíše výrazně posíleny. Etnicita se stane nosnou silou pokroku jako ideologická zástěrka k vyššímu financování regionů. Krajské zřízení se neuplatní a zavedou se větší celky. Oddělená finanční soustava zapříčiní ekonomickou soběstačnost. Zemský princip se změní v etnický. Vágně definované náboženské cítění se vlivem doktríny cyrilometodějské tradice redefinuje. Symbol dvojramenného kříže (patriarchy) bude znamenat odklon od českého katolictví či ateismu k moravskému sbližení s ortodoxní církví. Případně ve druhé variantě odklon od vágně definovaného náboženství v Čechách k silnější pozici katolické církve na Moravě. Náboženství bude hrát obecně silnější roli a bude sloužit k legitimizaci odlišností. Původně český jazyk se doplní o moravismy, což by vytvořilo paralelu k jazykové odluce na Balkáně. Předpoklady odlišnosti vytvoří nosnou půdu pro pozdější osamostatnění Moravy.

Druhá varianta, tzv. „evropská“: Krajská správa nebude operovat s takovými prostředky, na jaké je zvyklá ze státního rozpočtu. Tato nespokojenost spolu s finanční krizí v regionech povede ke snaze po ustanovení zemského modelu. Změní se kompetence. Na základě politiky Evropské unie dojde k oslabování národních parlamentů a naopak k posilování zemského uvědomování. Dojde k oddělení zákonodárné moci do historických zemí, zachována bude společná finanční soustava. Lidé budou přijímat více identit, stěžejní však bude definovat se jako Evropan

z důvodu neustálých migrací mezi zeměmi. Národní jazyky vymizí a ustaví se jeden společný.

Třetí varianta, tzv. „homogenní“: Fungování vyšších územně správních celků bude dále podporováno českou vládou. Financování ze strany státu bude dostatečné. Lidé nebudou mít problém identifikovat se jako Češi. Bez ohledu na jazyk, národnost či přesvědčení. Na základě obecného konsensu se přijme název Česko. Silná homogenita uvnitř státu se projeví i navenek. Spolu s finanční soběstačností to povede k dalšímu soupeření mezi silnými národními státy. Pocit evropanství, který je beztak uměle vynucován, nebudou občané Česka vnímat. Systémy strukturálních fondů z EU se vyčerpají a bude opuštěna myšlenka společné Evropy. Moravská a slezská identita se vytratí vlivem propagované homogenizace společnosti. Vliv na této skutečnosti bude mít i snadnější integrace menšin. V obecné rovině se nebudou zdůrazňovat rozdíly. Sám bych se přimlouval za druhou variantu, kdy funguje identita místa. Moravské uvědomění vidím do budoucna ve sféře pozitivních hodnot, akcentující kulturní a estetické produkty společnosti.

HODNOCENÍ LITERATURY K TÉMATU

Nejprve bych připomenul, že literatura vztahující se k problematice moravanství většinou zahrnuje historické hledisko. Neexistuje mnoho literatury, která by se věnovala současné situaci, případně reflexi nedávného vývoje na počátku 90. let. Ze subjektivního pohledu je moravanství uchopováno hlavně politiky a historiky. Nejprve jsem se zaměřil na samotnou stránku etymologie, která by mi posloužila k osvětlení samotného pojmenování „Moravané“. K takovému účelu jsem použil publikaci našeho předního historika Dušana Třeštíka s názvem *Vznik Velké Moravy s podtitulem Moravané, Čechové a střední Evropa v letech 791–871*. Dovídáme se o Slovanech jako o poddaných pod avarskou správou (Třeštík 2001: 22). Nejpodstatněji se jeví první osídlování uvnitř avarského kaganátu někdy na konci 6. století. Původně se jednalo o obyvatelstvo původem z lesostepní Ukrajiny. Při avarských válkách, které vedl Karel Veliký, se jeho vojsko přemísťovalo k Dunaji přes území Čech. V mnohých oblastech probíhala pod tlakem migrací a avarského nebezpečí etnogeneze nových gentes, tj. společenství lidí kmenového typu (Třeštík 2001: 5). Tento proces se týkal prakticky celé střední Evropy včetně Čechů v nížinách kolem Labe, Ohře a u dnešního území Prahy. Na Moravě se nejprve osídlila hlavně jižní část a začala se tvořit centra pod správou Sámovy říše. Údolní niva řeky Moravy byla vhodná pro vznik dalších center a stala se později důležitým pásmem osídlení. Mocenská elita se navenek pokládala za Slovany, nikoliv za Moravany. Doloženo to je na základě dopisu knížete Rostislava císaři Michalovi v polovině 9. století (žádal o učitele, který by šířil pravdu a víru): „*My Slověni prosta čad, i ne imam iže by ny nastavil na istinu i razum skazal, to dobry vладыko posli tak muž, iže ny ispraviti vsaku pravdu.*“ (Život Metodějův, kapitola 5.; viz: Skutil 1986) O Moravanech, jako o obyvatelích určitého území, se

poprvé dovidíme v roce 822 při příležitosti svolaného sněmu ve Frankfurtu. Mělo se jednat o probírání záležitostí východní části Franské říše. Na základě tradice raně středověkých popisů zemí se seznamujeme s přesným situováním kmenů obývajících břehy Moravy. Do období kolem roku 843 lze doložit přehled sousedů při hranici Franské říše na sever od Dunaje. Autorem byl pravděpodobně kancléř Ludvíka Němce, Grimoald. V první části se vypočítávají jednotlivé kmeny. Za Bohemiany-Čechy (Beheimare) jsou umístěni Moravané (Marharii), pak se mluví o Merehanech, které lze situovat na západní Slovensko. Toto poslední pojmenování by se dalo přeložit jako „Takémoravané“. Další spis Geograf bavorský z roku 845 líčí vědomosti o slovanských kmenech obecně mezi Baltem a Dunajem. Pohled historika Třeštíka, který čerpá z faktografických spisů, se zdá být přesvědčivý. Nicméně nedá se hovořit jasně o tom, zda se drtivá většina obyvatel prohlašovala za Moravany a zda tito obyvatelé nazývali svoji vlast Velká Morava. Spisy, ze kterých je čerpáno, jsou spíše geografického rázu a ani ty nemusí být přesné. Pojmenování „Marharii“ se zrodilo v myslích předních představitelů Franské říše, a nikoliv z popudu samotných obyvatel, kterých se to týkalo. Tato hypotéza by zásadně narušovala pohled novodobých etnických inženýrů. Kvůli snadnému situování neznámých obyvatel se přistoupilo k prostému pojmenování, tj. „lidé od řeky Moravy“.

Další publikací, kterou bych chtěl zmínit, je kniha Jiřího Pernese s názvem *Pod moravskou orlicí*. Zde autor líčí dějiny moravanství a jeho nestejnou intenzitu. Po zániku Velké Moravy se uskutečnilo připojení k přemyslovským Čechům. Ve středověku pak docházelo k výměně rodové aristokracie. Autor vnímá pozdější období kolem 15.–16. století jako zlatý věk moravského zemského uvědomění. Do čela se postavil hejtman Karel starší ze Žerotína (1564–1636), který byl velkým moravským patriotem. Podobně i Jan Amos Komenský, označující se za svého života přízviskem „Moravus“. Zvláště zajímavě se jeví poslední část publikace, kdy je mapováno období po vzniku samostatného Československa až dodnes. V rámci etnicity se autor považuje za Čecha žijícího na Moravě. Moravský národ podle něj neexistuje, spíše klade důraz na vágně řečeno „moravský životní pocit“ a přiklání se k tezi Palackého „o obyvatelích zde žijících, kteří jsou rodem Moravané, národem však Češi.“ Zároveň se nebrání nastolení spravedlnosti ve formě obnovení historických zemí, které v praxi fungovaly jako svébytné celky. V závěru dodává, že je potřeba vytvořit schopnou elitu mladých lidí, kteří budou otevřeně a sebevědomě hájit myšlenku obnovy Moravy v jejich přirozených hranicích.

Rozhodně přínosná je kniha Miroslava Mareše s názvem *Etnické a regionální strany v ČR po roce 1989*. Autor zde na základě přeměny společnosti po sametové revoluci předkládá obraz pluralitní společnosti a v návaznosti na tuto atmosféru zkoumá i vývoj mnoha hnutí, mezi nimi i moravská. Nejprve chce moravanství konceptualizovat na základě příspěvku Maxmiliána Strmisky, v němž se dovidíme více o pojetí samotných stran. Jinými slovy, jak lze z jejich programů a stanov vyvodit resumé o přiná-

ležitosti k proudu, buď etnických, nebo regionálních stran. Na stranách 12 a 13 se lze dočíst o typologii regionálních subjektů. Strmiska pojmenovává v návaznosti na toto téma jednotlivé subjekty zájmu. Může se jednat o stranu teritoriální obrany vzešlé z konfliktu centrum versus periferie (Strmiska 2005: 8). Dále odpovídají moravské identitě a snažím o nově vzniklou identitu i typologie regionálních stran pocházející z transformace subregionální či lokální. Moravské strany a její subjekty se dostávaly do čím dál větší marginalizace. Jejich strategií může být identitární mobilizace. Podle Strmisky však nelze očekávat, že politika identity má vždy a za všech okolností pozitivní důsledky pro prosazování práv etnických menšin. Nelze tvrdit, že etnické či etnický definovatelné zájmy musí nutně artikulovat a obhajovat výlučně etničtí aktéři (Malíř 2001: 17). Naopak konstrukce zdola činí z identitární mobilizace účinnou zbraň. Strana Moravané tedy působí na regionálním poli, ale zároveň ji můžeme identifikovat jako stranu etnickou. Předpokládají existenci etnické minority a vystupují jako prodloužená ruka těch, kteří se přihlásili při posledním sčítání lidu (2001) k moravské národnosti. Miroslav Mareš dále ve výčtu regionálních stran jmenuje i moravské subjekty a jejich vývoj za poslední dvě století. Jmenuje zde první moravskou stranu, která se konstitovala kolem představitele Aloise Pražáka v roce 1861 (Mareš 2003: 28). Důležité je zaměřit se v jeho práci zejména na současnost, která je víceméně ovlivněna událostmi z 90. let. Podle něj tehdy lidé skutečně na Moravě většinově podporovali zřízení samosprávy pro Moravu. O tom svědčí výsledky prvních svobodných voleb v roce 1990 a téměř 10 % podpora HSD–SMS (Hnutí za samosprávnou demokracii – Společnost pro Moravu a Slezsko). Po dosažení zenitu v roce 1991 následoval úpadek a vnitřní rozbroje spojené s neúspěchy ve vyjednávání požadavků. Navíc Hnutí poznamenala i tragická smrt čelního představitele Boleslava Bárty. Po rozpadu Československa moravistické snahy ještě více upadly do zapomnění, tvrdí Mareš. Sám přiznává, že na utužení zájmu o problematiku mají dnes vliv někteří brněňští a olomoučtí „ne-nacionální“ historici, kteří se zabývají dějinami státu, a tím pádem i Moravy (např. Pernes, Válka). Autor píše svoji knihu v roce 2003.

V tehdejší době vidí čtyři proudy (Mareš 2003: 90):

- 1) Antistranické a výhradně regionálně zaměřené projekty typu NPM (Nestraníci pro Moravu). Ti existovali ještě v roce 2007, později sloučení se Sdružením nestraníků. Navíc teď již kandidují na celostátní úrovni.
- 2) Módní „mladomoravské“ úvahy o samostatné Moravě ve federalizované Evropě regionů podporované jednoznačně separatistickou stranou. Tento typ může být dnes slučován s organizací Mladí Moravané.
- 3) Představuje občany, kteří se snaží o pouhé zvýraznění regionální dimenze u organizací působících celostátně. Toto by se mohlo slučovat s tradiciionalisticky laděnou KDU–ČSL. Autor snažím přisuzuje marginální úroveň. Možná však v některých oblastech stále převažuje obyvatelstvo, které se ke sna-

hám hlásí. Musí tam být členská základna a strana zde musí dosahovat stabilních výsledků. Na druhou stranu však autor více než podceňuje míru aktivizace obyčejných lidí a problematiku moravanství zužuje pouze na politickou reprezentaci.

Další knihou, kterou bych rád uvedl do této práce a vycházel jsem z ní, je dílo Reného Wokouna Česká regionální politika. Zejména mě zaujala část týkající se možnosti využití strukturálních fondů a dosavadní podpora regionálního rozvoje ze strany Evropské unie. Ekonomický aspekt hraje v případě moravských snah stěžejní úlohu také z hlediska toho, že podle průzkumů se obyvatelé ČR nejvíce zajímají o socio-ekonomická témata (67 %), problém státoprávního uspořádání je příliš nezajímá (22 %). Tato kniha byla napsána před naším vstupem do EU. V roce 2004 oficiální zpráva hovořila o dlouhodobém výhledu při postupném snižování regionálních disparit (Wokoun 2003: 254). Dlouhodobý plán počítá i dnes s péčí o úroveň stávajících podniků, popřípadě ekonomických aktivit. Stručně řečeno v tomto ohledu jde o plnou funkčnost regionů a proudění evropských dotací do nejhudších zemí a jejich částí (Wokoun 2003: 99–100).

Další publikace mi posloužily ke konceptualizaci teorie etnicity. Jedná se o dílo Tomáše Hirta s názvem Soudobé spory o multikulturalismus. A také jsem použil do práce částečně i názory od Thomase Hyllanda Eriksena z publikace Antropologie multikulturních společností. Obě práce uvádím záměrně, protože oba z částečně sobě blízkých pohledů, kritizují novodobou éru multikulturalismu a politiku identit. Hirt popisuje tento nový proud ve třech dimenzích. Předkládá deskriptivní, normativní a praktickou dimenzi. První spočívá v kultuře, etnicitě a identitě. Druhá dimenze je otázkou normy v tom, že odmítá ideu liberálního univerzalizmu. Homogenní stát je viděn očima multikulturalisty jako nutné zlo, kde neexistuje pluralita názorů a vládne dominantní většina. Třetí dimenze obsahuje praktickou multikulturní výchovu. Vše je podle autora falešné a postavené na slabých základech. Všechny teorie pluralismu, dualismu či umělého oddělení jsou scestné, neboť předpokládají skupinovou jednoznačnost. To může vést k nebezpečné stigmatizaci. Zapomíná ovšem na fakt, že se člověk může a většinou se také přirozeně identifikuje se skupinou. Z psychologického hlediska potřebuje osoby, které vyjadřují stejné názory. Na mobilizaci malých etnických skupin ostatně multikulturalismus vyrostl. Jinými slovy Hirt pojmenovává etnickou identitu jako bytostný fundament statického typu (Hirt 2005: 38). Aktéři ji vnímají jako stálou a esenciální formu současné existence. Multikulturalismus zachází obdobně chybně i s pojmy, jako je náboženství, kultura nebo rasa, tvrdí Hirt. Etnicita hraje stěžejní úlohu v tomto procesu a zcela záměrně je uměle udržována dichotomie „my a oni“.

Stejnou koncepci odmítání další fragmentace společnosti předkládá i Thomas Hylland Eriksen v díle Antropologie multikulturních společností. Autor si pokládá důležitou otázkou, zda by měl každý lid dostat možnost řídit

sám sebe (Eriksen 2007: 14). Vyjadřuje se kriticky vůči této možnosti, zvláště když ani veřejnost neví, kdo se za nedefinovaným lidem skrývá. Jeho skepse pramení z toho, jak je lehké zneužít imaginární skupinové myšlení ve svůj ekonomický prospěch. Zde se totiž vždy jedná o prospěch elity, která potřebuje pravomoci. Podle autora je těžké najít podobně ubohé představy. V dnešním světě totiž hranice kultur i čistoty lze stěží zachovat. Migrace a komunikační prostředky jsou na takové úrovni, že je jakákoliv touha po vymezení nemilosrdně smetena. Tyto názory lze brát v úvahu jako oprávněné, nicméně autor si neuvědomuje, že může nastat období krize či sociální nejistoty a podmínky pro migraci budou rázně změněny. Tato proměnlivost v čase tu byla několikrát a zřejmě i potrvá. Dále musím odsoudit autorovy názory na kulturu, která podle něj jako by vlastně ani neexistovala. Je uchopována politiky, kteří s její falešností operují. V politickém měřítku tomu skutečně tak je, ovšem ve sféře pozitivních hodnot (jazyk, folklór, slavnosti) můžeme odlišné kultury spatřovat. Toto je Eriksenem natolik bagatelizováno, že si sám uvědomuje svůj přílišný antagonismus vůči kulturám a obhajuje sám sebe tímto způsobem: „*Bretonci ve Francii trvají na tom, aby se mohli učit bretonsky, protože francouzsky už umějí a bretonštinu by mohli snadno využít v případě, že by si nárokovali regionální samosprávu na kulturním základě. Pouze pro pořádek. Toto není v žádném případě argument proti tomu, aby se bretaňské děti a dospělí mohli učit bretonsky.*“ (Eriksen 2007: 27) Kultura z jeho pohledu vypadá jako neustále znásilňována politiky a multikulturalisty. Pokud tuto situaci vztáhneme na „moravské pole“, pak folklór určitou tradici představuje. Lidé si ale určují sami, co chtějí dělat, a politikové jim do těchto slavností nechťejí zasahovat a ani tak nečiní. Důležitý je jeho závěrečný imperativ, který lze shrnout do hesla: „pryč od zdůrazňování hranic ke komunikaci“.

Do hodnocení literatury chci uvést hlavně příspěvky do diskuse, nikoliv jen monografie, které vyjadřují pouze jedno stanovisko. Diskuse mi pomohly udělat si obrázek o dvou naprosto odlišných tezích. Tak tomu bylo při konfrontaci názorů brněnských historiků, ve které dominovali historik a ředitel brněnské pobočky Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR Jiří Pernes a Josef Válka, profesor starších českých dějin na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. S přihlédnutím k jejich znalosti moravských dějin, mě také zaujala jejich možná vize do budoucnosti. Zatímco Pernes moravské problematice a jejím snahám dává určitou naději, Josef Válka se k ní staví skepticky. Prvně jmenovaný totiž moravanství staví do role revitalizační, ke které může dojít v závislosti na fungování EU. Jde o politiku směřující k oživení nejen euroregionů, ale také k preferenci regionalismu. To má podle evropských úředníků vést nejen ke spolupráci navenek (mezi státy), ale také ke konsolidaci uvnitř. Nikoliv tedy národní prvek a jedno centrum, ale spíše jim jde o decentralizaci spolu s kooperací mezi kraji. To dává podle pana Pernese velikou sílu straně Moravané k tomu, aby uskutečnila další vlnu revitalizace moravanství, tak jak tomu bylo na počátku 90. let. Na druhé straně stojí profesor Válka, který nepřikládá

problematice moravanství téměř žádnou váhu. Hnutí na počátku 90. let je již pryč a doznívání těchto snah je také minulostí. Funkce krajů je natolik zakotvena, že případná změna směřující k moravským snahám o obnovení historických zemí není v tomto smyslu relevantní. Smazaly se i rozdíly v obou prostorech Čech i Moravy. Celkem snadno se vžil název Česko. Byl přijat bez odporu. Stejně tak i kraje fungují bez problémů, takže se může zdát, že si strana Moravané vzala až příliš velké sousto. Profesor Válka ovšem název Česko kritizuje a dodává, že za přijmutím názvu stojí mediální lobby.

K tomuto duálnímu modelu, ve kterém chci pokračovat, předkládám i názorný článek profesora Války, který byl otištěn v Kulturně-historické revue s názvem: *Věrnosti a zradě Moravanů*. Stěžejním bodem se zdá být Palackého dílo (vydáno pod názvem *Geschichte Böhmens*, později pozměněno na *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě*). Až do 19. století, se dějiny obou historických zemí vykládaly odděleně. Tato práce byla velmi významná, neboť nám připomíná, jak postupná germanizace doslova donutila moravské vlastence opustit tradiční zemský patriotismus a přijmout stanovisko, že Češi a Moravané tvoří jeden národ. Převážilo to, co bylo společné: jazyk, kultura, převažující české obyvatelstvo (na rozdíl od Slezska a Lužice), historie a mentalita. I zde ovšem můžeme vidět rozpory, kdy se jednalo o zjednodušující pohledy. Například Brno bylo dlouhou dobu považováno za město, kde tvoří paradoxně elitu Němci. Profesor Válka uvádí, že se také z Palackého historiografie Morava jaksi vytrácí. Na příkladu dějepisceví lze doložit, jak zejména Kosmova kronika seznamuje čtenáře až na výjimky jen s dějinami Čech, a zejména Prahy. Moravské dějiny byly v průběhu dalších století zamlžovány. Tak to alespoň tvrdí dnes působící organizace Moravský národní kongres a Moravská národní obec. „Zamlžení“ bylo způsobeno také respektem ke Kosmově kronice, která byla později soustavně kopírována, někdy i obměněna. Kosmův mýtus vlastně zůstal na svých základech. Na druhou stranu to nebyl jen tento prvek. Válka zmiňuje, že svoji roli sehrál také nezáměr o to vlastní dějiny Moravy pěstovat (Válka 1991). Práce moderních historiků, a zejména archeologů pomohla v posledních zhruba 200 letech revitalizovat odlišnou interpretaci dějin. Ta totiž zahrnuje i existenci Markomanů s pozdějším přihlédnutím k Velkomoravské říši. Palackého dílo tak podle profesora Války nutně musí pokulhávat a zdá se, že bylo vytvořeno vlastně na objednávku obrozeneckého hnutí, které usilovalo o svou legitimizaci nejen v Čechách, ale přirozeně i na Moravě. Co ještě lze vybrat z tohoto historického exkurzu takovým způsobem, aby mělo relevanci i pro dnešní dobu? V rámci historiografie snad mýtus o nadřazenosti přemyslovské dynastie, kterou lze vysledovat takřkajíc odnepaměti. Osou článku se zdají být věrnosti a zradě, při kterých docházelo poprvé výrazněji při korunovacích českých králů v polovině 15. století jako důsledek duality: české husitství versus moravské katolictví. Ostatně odlišnost náboženského vyznání zůstala do dnešní doby zachována. Zdálo by se, že přední političtí aktéři se ve straně Moravané přiklání

k uctívání tradice cyrilometodějské, potažmo k ortodoxním církvím. Náboženství je však v tomto případě ve zcela marginální pozici.

Ve výčtu přečtené literatury by neměla chybět určitá reflexe článků, které vznikly při příležitosti konání vědecké konference na téma Češi nebo Moravané v roce 2001. Tuto konferenci lze připomenout z důvodu toho, co se změnilo a co se zachovalo. Domnívám se, že moravanství je dnes odvislé od fungování krajů a od spokojenosti obyvatel Moravy se stavem samosprávy (*Hodnocení krajské samosprávy* 2008). Nepředpokládám žádnou formu kulturní revitalizace. Ostatně to je patrné z vágního označení samotného moravanství. Z kulturního hlediska je obtížné takovým způsobem zajistit identifikaci. Příspěvek Jaroslava Pánka ukazuje na jedné straně dvojí funkčnost. Je zde přítomna jak kulturní homogenita, tak někdy až recesistická rivalita mezi Prahou a Brnem. Autor se nevzdává ani principu prospěšné kulturní bipolarity. Přiznává, že v tomto případě je nalezený odstín mezi českým a moravským prostorem docela minimální. V rovině lidového folklóru bipolarita stále přetrvává a zřejmě přetrvávat bude. Stejně tak i v rovině médií, kde se snižuje závislost moravských nakladatelství na pražském centru. Jan Pánek nepochybně pracuje s pojmem kulturní bipolarita, je to však špatné stanovisko. Morava i Čechy by v tom případě musely najít nějaká kulturní ohniska s největší intenzitou. Rovina čistých kulturních celků je podle mě zavádějící, scestná a tato teze nemůže zvláště v Evropě obstát. Politolog Maxmilián Strmiska v dalším příspěvku teoretizuje nad koncepcí centrum versus periferie. Moravská mobilizace je v jeho pojetí poháněna hospodářskou závislostí, kulturní subordinací a faktem, že Morava je mocensky neprivilegovanou oblastí (Strmiska 2001: 188). Hlavním důvodem mobilizace je ale úsilí o vyšší zisk, v tomto případě lze věc aplikovat na systém dotací z EU a snahou urvat co největší díl při přerozdělování. To vše strana Moravané a její členové uvádějí, jak se mi ostatně při výzkumu potvrdilo. Chtějí zkrátka změnit tuto nepříznivou situaci. Delegitimizace moravského prostoru vlastně vytváří určitý druh komplexu na jedné straně. Naproti tomu ustavuje také překlenující národní totožnost. Přílišná centralizace může vyvolat nejen pocit sounáležitosti, ale také pocit odporu. Strmiska v tomto případě hodně staví na psychologii svých postav. Tedy toho, co užívá postavení v centru, a toho, který jej chce užívat. Tuto teorii lze uplatnit i v praxi při pohledu na leták strany Moravané, kde se uvádí: „Obyvatelé Prahy mají neoprávněně vyšší platy, pojďme to změnit.“ Dalším tématem je preference politických aktivit, které zaštiťují periferní identitu v oblastech se slabým etnickým vymezením. Je to myslím také názorný příklad, protože pokud srovnáme údaje ze sčítání lidu, pak je možno konstatovat, že Strmiska skutečně trefně pojmenovává situaci (v roce 1991 se přihlásilo zhruba 1,3 milionu lidí k moravské národnosti, v roce 2004 už jen kolem 370 000). V posledním dílu svého příspěvku se zabývá odlišností cílů moravistických stran na počátku 90. let a dnes. Mohl bych zmínit jeho postoj, který naznačuje, že v případě vyjmenovávání nacionalistických,

a dokonce xenofobních názorů vždy docházelo k poklesu preferencí (Strmiska 2001: 192). Další díl příspěvku sociologa Miroslava Mareše zahrnoval popis programů moravistických stran. V tehdejší době jen pro připomenutí ještě existovala HSD–SMS (Hnutí za samosprávnou demokracii – Společnost pro Moravu a Slezsko), mající velké úspěchy na počátku 90. let a MDS (Moravská demokratická strana). Autor uvádí, že se zejména prvně jmenovaný subjekt nestal nikdy předmětem politologického výzkumu, ačkoliv jeho úspěch mohl odborníky k reflexi donutit. Strana se dostala až do České národní rady (nynější poslanecká sněmovna). Témata se tehdy týkala zájmů Moravy a Slezska. Rozkol mezi oběma stranami byl evidentní a voliči neměli v tehdejší době jasno, kdo vlastně propaguje samosprávu, a kdo se zabývá řešením problémů na lokální úrovni. Zajímavé také je, že obě strany ještě uváděly příklon ke vnímání problémů se slezskou národností. Dnes dochází k opuštění myšlenky společné Moravsko-slezské země. To je jasná změna strategie, která se neosvědčila. Autor tohoto příspěvku pak zmiňuje vývoj stran až do současnosti a důvody poklesu zájmu o moravanství a moravskou identitu. Zejména uvádí škodlivost tehdejšího ideového propojení se SPR–RSČ a jejími nacionalistickými vizemi (Mareš 2001: 197). Tak jak již bylo zmíněno, je tehdy (v roce 2001) i dnes linie požadavků proevropská. Zajímavě se jevil požadavek MDS, aby při komisi Evropské unie byl od počátku zástupce, který by měl možnost kontrolovat vyřizování otázek týkajících se Moravy a Slezska (Mareš 2001: 199). Další příspěvek uvedl na konferenci historik Vladimír Goněc. Tato část byla věnována problémům sounáležitosti jedince se skupinou. Jakou roli hraje při tom individuální zkušenosti? Na toto se snažil Goněc odpovědět. Jeho zajímavé myšlenky zachycují jak roli národních podnikovatelů, tak i těch, kteří vnímají celou věc jako konstrukt. Tedy opět uvedení duálního rozlišení. Možná by se dalo k tomuto příspěvku uvést i podíl žen na hlasech pro regionální strany. To se týká ovlivnění následkem nejen myšlenkového impulsu, ale také emocionálního vlivem určitého charisma. Aplikace genderu se v tomto případě může jevit jako přinejmenším nešťastná.

Dalším příspěvkem k diskusi na konferenci byl článek antropologa Petra Lozoviuka s názvem Moravanství a podoby jeho intersubjektivních konstrukcí. Tento článek byl také vytištěn v Českém lidu. Nejprve se setkáváme s teoretickým uchopením prostřednictvím symbolizace. Autor přirovnává obdobné kulturní procesy k sobě při tvorbě národního vědomí. Zejména v tomto případě uvádí, že: „*Aspekty místní kultury se stávají symboly nové kolektivní identity prostřednictvím institucionalizace.*“ (Lozoviuk 2004: 221–234) Rozhodně je také nutné posuzovat tyto odlišnosti, které mohou být potenciálně zneužity a uchopeny politickou ideologií. Tak například může dojít k přetvoření folklóru z původně kulturní funkce ve zbraň politickou. Etnicita v tomto případě nerozhoduje, ačkoliv by se mohlo zdát, že moravská lidová píseň má určité společné prvky se slovenským folklórem. Etnizace je také důležitou složkou, připomíná Lozoviuk. Nicméně zde bych připomenul, že zejména na začátku 90. let

k takovému procesu nedocházelo. Moravské emancipační hnutí v tehdejší době nezmiňovalo odlišnost od Čechů. Došlo k obrácení rolí. Političtí lídři chtěli pouze samosprávu bez jmenování nacionálních požadavků. Odmítali teze o moravském národě. Lidé však na demonstracích skandovali: „My nejsme Češi!“ Dnes dochází k tomu, že úzká skupina lídrů daleko radikálněji formuluje své požadavky. Zajímavě je v tomto příspěvku rozvedena také funkce jazyka. Z důvodů menších, a vlastně minimálních odchylek spisovné češtiny od jazyka na Moravě, můžeme hovořit pouze o moravských dialektech. Tyto dialekty jsou nejsilnější v rámci etnografických skupin na Hané nebo na Slovácku. Aby se předešlo sporům, byl v 19. století ustaven spisovný jazyk. Hned ve 40. letech došlo ke kodifikaci spisovné slovenštiny zásluhou buditele Štúra. Podle autora to byl nejdůležitější moment pro pozdější slovenskou samostatnost (Lozoviuk 2004: 232). O totéž se v menší míře pokoušela i elita na Moravě. Tvořily se tzv. moravské gramatiky (Hýsek 1911). Nikdy ovšem vývoj nepokročil do takové míry, že by bylo možno hovořit o uznávané formě jazyka. Předpokládám, že na to měl vliv velký počet nářečí. Z důvodů velikého rozsahu a vzájemných nesouměřitelností uvnitř Moravy, logicky nemohlo dojít ke konsensu. Antropolog Lozoviuk v závěru ještě předkládá čtenářům tři hypotézy o moravském separatismu. První idea je nacionalistická. Funguje zde doktrína svobodného národa a právo na sebeurčení. Druhá idea se zaměřuje jen na svébytnost. Zahrnuje sem tezi o Moravě jako kulturní větvi českého (zastřešujícího) národa a třetí idea je zbavena jakékoli formy separatismu. Obyvatelům tudíž nedělá žádný problém přihlásit se k češtví (Lozoviuk 2004: 234). Svůj příspěvek autor uzavírá větou, která je mým aktuální i dnes: „Pro etablování zvláštního etnického vědomí není rozhodující objektivní existence specifických kulturních znaků, ale prosazení ideologického systému.“ (Lozoviuk 2004: 224) Je zde totiž z mého pohledu přímá spojitost mezi novou vlnou ideologie a nárůstem aktivizace strany Moravané na veřejnosti. Otázkou zůstává, zda bude podpora „zdola“ od občanů dostatečná a jakým způsobem se bude vyvíjet. V rámci knihy Tomáše Hirta „Spory o multikulturalismus“ ještě Lozoviuk předkládá svou teorii o českém pohledu na subnacionální skupiny. Cítuji: „Z pojetí etnicity jako jedině možného konstitučního elementu existence kolektivity je odvozován i způsob typologizace odlišně strukturovaných skupin, a tedy i jejich percepce. Se skutečností, že etnicita je považována za univerzální princip společenské organizace, je spojováno přesvědčení o objektivitě znaků, podle kterých lze kohokoli etnicky identifikovat. Tento způsob uvažování vedl k praxi považovat příslušníky některých etnicky indifferenčních skupin za „našince“. Jiným naopak apriorně znemožnil anebo výrazně ztížil pozitivní identifikaci s ‚češtvím‘, jehož pojetí je v rámci české kultury konstruováno exkluzivně a nealternativně.“ (Lozoviuk 2005: 191)

ZÁVĚR

JAKÉ MÁ DNES POSTAVENÍ MORAVA A CO SI POD JEJÍM EKUIVALENTNĚ MÁME PŘEDSTAVIT?

Moravanství či vědomí o Moravě je dnes podle mého názoru silnější než vědomí o Moravanech. Etnická příslušnost se projevuje slabě, o čemž svědčí jednak ztráta lidí hlásících se k moravské národnosti a zmírnění akceschopnosti na veřejnosti, které je od roku 1989 evidentní. Maxmilián Strmiska přirovnává snahu po moravské revitalizaci k etnickým snahám politických aktérů v Andalusii (Strmiska 2005: 62). Je to ovšem srovnání velice relativní, neboť v Andalusii se propaguje spíše autonomie kulturní, projevující se v uchovávaní současných společenských tradic. Dnešní moravské organizace spíše chtějí uchovávat relikty minulosti. Většinou se jedná o poukazování na „ztracenou“ minulost. V důsledku to vede k přání po exkluzivitě. Lze se však s takovou exkluzivitou v globálním světě ztotožnit?

POUŽITÁ LITERATURA

- [1] ANDERSON, B. 2008. *Představy společnosti/úvahy o původu a šíření nacionalismu*. Praha: Karolinum.
- [2] ERIKSEN, T. H. 2007. *Antropologie multikulturních společností: rozumět identitě*. Praha: Triton.
- [3] GEERTZ, C. 2000. *Interpretace kultur: vybrané eseje*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- [4] GELLNER, E. A. 2003. *Nacionalismus*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- [5] HIRT, T. 2005. *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit: (antropologická perspektiva)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.
- [6] HROCH, M. 1999. *Na prahu národní existence: touha a skutečnost*. Praha: Mladá fronta.
- [7] HROCH, M. 2003. *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- [8] HUTCHINSON, J., SMITH, A. 1996. *Ethnicity*. Oxford: Oxford revers.
- [9] HÝSEK, M. 1911. *Literární Morava v letech 1849–1885*. Praha.
- [10] LOZOVIUK, P. 2004. Moravanství a podoby jeho intersubjektivních konstrukcí. *Český lid*. roč.91, č.3.
- [11] LOZOVIUK, P. 2005. *Evropská etnologie ve středoevropské perspektivě*. Pardubice: Univerzita Pardubice.
- [12] MAREŠ, M. 2003. *Etnické a regionální strany v ČR po roce 1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- [13] *Migrace v ČR*. Sociologický ústav Akademie věd České republiky. Dostupný z WWW: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100242s_or30709.pdf> [cit. 2009–15–01]. zveřejněno 9. 7. 2003.
- [14] PERNES, J. 1996. *Pod moravskou orlicí aneb dějiny moravanství*. Brno: Barrister and Principal.
- [15] STRMISKA, M. 2005. *Regionální strany, stranické systémy a teritoriálně politický pluralismus*. Brno: APOD.
- [16] STRMISKA, M. 2001. „Centrum versus Periferie“, In J. Malíř (Ed.) *Morava a české národní vědomí od středověku po dnešek. Sborník příspěvků z konference Češi nebo Moravané*. Brno: Matice moravská.
- [17] TŘEŠTÍK, D. 2001. *Vznik Velké Moravy: Moravané, Čechové a střední Evropa v letech 791–871*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- [18] VÁLKA, J. 1991. *Dějiny Moravy. Díl 1: Středověká Morava*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost.
- [19] VARSHNEY, A. 2002. *Ethnic conflict and Civic Life. Hindus and Muslims in India*.
- [20] *Význam historických a národopisných regionů*. Sociologický ústav AV ČR. Dostupný z WWW: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100296s_or31208.pdf> [cit. 2009–10–01]. zveřejněno 8. 12. 2003.
- [21] WOKOUN, R. 2003. *Česká regionální politika*. Praha: Oeconomia.